

TORÈN

es repetí més recentment en els dos *Torellonet*. Com que la formació diminutiva en *-ell* és més antiga en la llengua que la vulgar actual, en *-et*, aquell tingué més temps per a la síncope i la dissimilació, a base de la pron. del cat. antic i comú *-ll-*, i no en la vulgar de *turejò* (*tureionet*), que ha acabat per contraure's en la pronúncia *turó*.¹

Hi ha hagut sempre gaire solució de continuïtat entre els termes de *Torelló* i de *Tordonell*? No ho sé, ni interessa gaire. En tot cas és un ex. de «diminutiu toponímic» a la manera de *Gironella*, que és a més de 100 k. de *Girona*, *Avinyonet* a 80 d'*Avinyó* de Bages i a un miler de l'*Avinyó* més cèlebre.

¹ No sé que s'hagi publicat cap etim. de *Tordonell* fora de la breu notícia del vol. I, 286. Els qui s'em-¹⁵ passen la falla de l'existència de cognoms irlandesos a Menorca, si són capaços de combregar amb aquella proposta *Oleo* de O'Leary, no deixaran de veure-hi un O'Donnell; però qui ho creurà vist que aquest es pronuncia *əðónl!*

TORÈN

Poblet de l'alt Conflent, en una vall del vessant²⁵ Nordoest del Canigó, agre. al mun. de Saorra. Alart escriu *Toren* (*Bull. So. Agr. Pyr. Or. x*, 82), i jo vaig comprovar la pron. *turén* en les enqs. de 1959-60 (p. ex. a Escaró i a Saorra). És un nom, per dir-ho així, que està de desgràcia perquè són molts que l'han³⁰ confós amb *Torrent* o amb derivats de *torre*, atribuint-li una *rr* doble que no ha tingut mai (CATorras, *Pir. Cat.*).

MENC. ANT. 995, epístola d'Agapet II a l'abat de Cuixà, confirmant-li: «Corneliano, in valle Foliano, in³⁵ valle Saorra, in *Toresindo*, in *Pino* - -» (*MarcaH.*, col. 865.15), però és *Toresindo*, ja esmenat per Abadal, en nova ed. (*Eixalada*, p. 177); 958: «villa *Torrente* in comit. Confluenti» (*Cat. Car. II*, 95.9); 968: *Torrendum* (Abadal, *Eixalada*, 198); 985: *Torrendum*, ex-⁴⁰ plicat *Toren* (*InvLC*, 207); 1359 i 1396: *Toren* (*CoDoACA XII*, 9,189). En realitat s'ha d'esmenar per tot en *Tore*. Ponsich (*Top.*, 120) hi afegeix 901: *Toresin*, 932: *Toresinnum*, 1333 i 1378: *Toreno*, i encara altres amb *-r*- simple 1628, 1750, 1773.

ETIM. Ja vaig explicar en *E.T.C.*, 243, que és un dels nombrosos NLL provinents de NPP germ. que sovint canvien la *-s* de *-sind* en *-r-*, com *Gombrèn*, *Gisclareny* etc. (*E.T.C.*, 30-32), però en aquest THURISIND (Förstemann, 1470) hi hagué llavors haplogogia⁵⁰ *Torerèn > *Torèn*. *Torèn* és també cognom ben conegut que molts escriuen *Thorent*. Un cas ben semblant és el de *Berén* (Urgellet) BERESIND (veg. aquest art.).

¿Vindria també d'aquest origen el nom de l'antic castell de TORENA a l'Alt Pallars? Ja és difícil que⁵⁵ aqueix procés fonètic bastant singular i complicat es repetís igual en un lloc diferent. I la raresa dels NLL d'origen germànic en aquella reclosa regió ens en acaba de dissuadir. En *Spill de Castellbò* (a. 1518), s. v. *Llessui* (f° 118r) s'hi cita un Berenguer de *Torena*,⁶⁰

amb al·lusió a un doc. de 1181, cita que seria important si no restés vaga i incomprovada.

Que el castell existí a la Vall d'Assua és cert, encara que avui no sigui mot viu però tampoc oblidat del tot, perquè el recordo de velles converses amb l'amic Joan Lluís, i fins recordo que m'ensenyà unes ruïnes. ¿Potser del nom d'un cavaller francès provinent de *Touraine* (el país de Tours)? Però no, perquè en tinc una cita pallaresa —i aquesta ben segura—, en el *Capbreu* d'Assua-Bellera, de 1375, que es conserva a Ca la Vila de Rialb, on es llegeix: «castrum de *Torena*» (xxxvi, 163.6) i el nom del senyor Bernardus de *Torena*, 163.2.

Ara bé, en el S. XII el fr. *Touraine* era *Toroine* TURONICUM, i fins després sonà *torqénà*: la reducció a *-ène* és molt moderna. Resta, doncs, molt més raonable creure que és dels incomptables noms pre-romans d'aquesta zona on abunden tant els de la família bascoide: on les formacions en *-rena* han estat sempre productives. Encara que no s'hi trobin registrats, un *Atorena* o bé *Otorena* no serien gens inversemblants i fàcilment s'hi hauria perdut la vocal inicial; aquell, però, hauria de ser una mica híbrid, perquè el NP *Ato* no és euskèric; aquest seria formació irreprotxable, de *ote* 'el de l'argelaga', però amb una evolució fonètica més complicada. Tenim una dada de *Torena* l'a. 1137, que reforçaria aquesta pista, si no fos que és en un doc. que ha de ser cap a Girona (*BABL IV*, 181); nom d'un immigrant? Segueixen, doncs, els dubtes.

O bé altre origen ibèric. M. L. Albertos F., aplega un grup de noms epigràfics: *Turainus*, *Turaius*, *Turancicus* (*Homen. Tovar*, 1972, pp. 50, 55), però això és de l'alfoz de Lara, cap al Nord de Castella la Vella, país de substrat molt diferent del de l'Alt Pallars. També per aquesta banda resta, doncs, bastant d'es-^{crúpol.}

En tot cas, però, queda bastant assegurat que *Torena* d'Assua és nom autòcton, i pre-romà segurament.

TORES

Del nom de la *tora*, que és el nom de l'acònit i herbes afins': *DECat VIII*, 567b30-35.

Pla de les Tòres, en el trifini de Fígols de les Mines, Peguera i Saldes (xxxviii, 105.15); continuant potser fins al *Coll de les Tòres*, te. Saldes (xxxviii, 73.10).

Toret, veral de carena entre Meranges i la vall de la Llosa (Cor. 1931), derivat collectiu en -ĒTUM. J. F. C.

Torinyà, V. *Taurinyà* *Toriga*, *Torigues*, V. *Talric*

TORÍS

Vila valenciana, al capdamunt de la vall dels Alcalans, uns 30 k. al SO. de València i a uns 20 de Torrent, ja al peu de la frontera lingüística.